CAREERINDIA

आदर्शप्रश्नपत्रम् – 2019-20

संस्कृतम् (केन्द्रिकम्)

Sanskrit Core (322)

कक्षा – XII

समयः – होरात्रयम् | **अङ्कयोजना** | **पूर्णाङ्काः - 80**

अवधातव्यम् -

1. अस्याम् अङ्कयोजनायां प्रदत्तानि उत्तराणि निदर्शात्मकानि सन्ति । प्रदत्तानि उत्तराणि अतिरिच्यापि सन्दर्भानुसारम् अन्यानि उत्तराणि भवितुम् अर्हन्ति ।
2. अनुच्छेदे श्लोके वा आधारिताः प्रश्नाः अवबोधात्मकाः सन्ति । अतः विद्यार्थिनः अनुच्छेदे प्रदत्तशब्दानां स्थाने समभाव-पर्यायवाची-शब्दानां प्रयोगं कर्तुं शक्नुवन्ति । तदर्थम् अङ्काः देयाः । यदि विद्यार्थिनः उत्तरदान-समये समुचितानां विभक्तीनां वचनानां प्रयोगं न कुर्वन्ति तर्हि अंशतः अङ्काः कर्तनीयाः न तु सम्पूर्णाङ्काः ।
3. त्रुटिपूर्णवर्तन्यै व्याकरणात्मक-प्रयोगाय च अनुपाततः अङ्काः कर्तनीयाः न तु सम्पूर्णाङ्काः ।
4. आंशिक-दृष्ट्या समुचितेभ्यः उत्तरेभ्यः अपि अङ्काः देयाः ।
5. 'ख' खण्डे (रचनात्मक-कार्ये) वाक्यरचना प्रमुखा न तु वाक्यसौन्दर्य-तत्त्वम् । अतः आंशिकवाक्यशुद्धये अपि अङ्काः देयाः ।

6. **यदि छात्रः अतिरिक्त-प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखति तर्हि छात्रहिताय यत्र अधिकाः अङ्काः दातुं शक्यन्ते तादृशानां प्रश्नानां मूल्याङ्कनं करणीयम्।** यथा चित्रवर्णने पञ्चवाक्यानां लेखनम् अभीष्टं परं छात्रः यदि सप्तवाक्यानि लिखति तर्हि तत्र केवलं प्रथम-पञ्चवाक्यानां न अपितु यानि वाक्यानि उत्तमानि सन्ति तेषां मूल्याङ्कनं करणीयम्
7. **प्रश्ननिर्माणस्य प्रश्ने ½ अङ्कः वाक्यलेखनाय अस्ति, ½ अङ्कश्च प्रश्नवाचकचिह्नाय। <u>परं सम्यक्-प्रश्ननिर्माणं भवति तदा एव प्रश्नवाचकचिह्नस्य कृते अङ्काः प्रदेयाः</u>।**

खण्डः – क

अपठित - अवबोधनम् 10 अङ्काः

1. **अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानामुत्तराणि संस्कृतेन लिखत -**

(अ) एकपदेन उत्तरत - (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्) ½×4=2

(i) राजमार्गे

(ii) सेवकाः

(iii) स्त्रीपुत्रादिभ्यः

(iv) भिक्षुः

(v) तथागतः

www.careerindia.com

(आ) पूर्णवाक्येन उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्) 2×2=4

(i) भगवान् बुद्धः भिक्षुं दिग्भ्यः प्रणामनिवेदनस्य अभिप्रायं पृच्छति।

(ii) सेवकान् प्रति प्रणामः अस्मत्स्नेहं वात्सल्यं सौहार्दं च सूचयति।

(iii) पूर्वदिशि कृतः नमस्कारः तु मातापितृभ्यां गृहस्वामिने च भवति। दक्षिणदिक् आचार्याय , पश्चिमदिक् स्त्रीपुत्रादिभ्यः, उत्तरदिक् च मित्रादीनां कृते भवति। एवमेव ऊर्ध्वदिक् श्रमणब्राह्मणेभ्यः अधोदिक् च सेवकेभ्यः भवति।

(इ) अस्य अनुच्छेदस्य समुचितं शीर्षकं लिखत। 1×1=1

(ई) यथानिर्देशम् उत्तरत - (केवलं प्रश्नत्रयम्) 1×3=3

(i) सेवकेभ्यः

(ii) अब्रवीत्

(iii) भगवान्

(iv) गच्छन्

खण्डः – ख

रचनात्मक–कार्यम् 15 अङ्काः

2. भवान् / भवती रमेशः / रमा । शैक्षिक - भ्रमण - दले समावेशाय प्रधानाचार्यां प्रति लिखिते आवेदन पत्रे रिक्तस्थानानि मञ्जूषातः चित्वा, पूरयित्वा च पुनः पत्रं लिखत - ½×10=5

सेवायाम्

(i) **<u>प्रधानाचार्याः</u>**

राजकीयसर्वोदयसहशिक्षाविद्यालयः, सुल्तानपुरी

विषयः - (ii) **<u>शैक्षिकभ्रमणदले समावेशाय निवेदनम्</u>** ।

मान्याः !

सादरं (iii) **<u>निवेदनीयम्</u>** अस्ति यद् अहम् एतस्मिन् (iv) **<u>विद्यालये</u>** नवमकक्षायाम् 'अ' वर्गे पठामि। एवं मया श्रूयते यद् आगामिनि शीतकाले अस्माकं विद्यालयात् किमपि (v) **<u>शैक्षिकभ्रमणदलं</u>** नैनीतालं गमिष्यति। नूतन-स्थलानां दर्शने, नूतन-तथ्यानां ज्ञानार्जने च मम (vi) महती अभिरुचिः। अतः अहम् अपि (vii) **<u>अनेन</u>** दलेन सह गन्तुम् इच्छामि । एतदर्थं मया माता-पितृभ्याम् (viii) **<u>अनुमतिः</u>** अपि प्राप्ता । साग्रहं (ix) **<u>प्रार्थयामि</u>** यद् एतदर्थम् अनुमतिं प्रदाय (x) **<u>कृतार्थीकरणीयः</u>** अयं जनः ।

सधन्यवादम्,

भवतां विनीतः शिष्यः/विनीता शिष्या,

रमेशः/ रमा

www.careerindia.com

3. **मञ्जूषाप्रदत्त-पदसहायतया अधोलिखितां कथां पूरयत -** ½×10=5

एकदा स्वामिविवेकानन्दः (i) **<u>वाराणस्याम्</u>** सङ्कटमोचन-मन्दिरात् दर्शनं कृत्वा आगच्छन् आसीत्। तस्य हस्ते भगवते (ii) **<u>अर्पितं</u>** नैवेद्यम् आसीत्। मन्दिरपरिसरे एव केचन वानराः तं परितः आगत्य प्रसादम् अपहर्तुं (iii) **<u>प्रयतन्ते</u>** स्म। विवेकानन्दः (iv) **<u>भयाक्रान्तः</u>** सन् धावनम् आरब्धवान् वानराः अपि विवेकानन्दम् अनुधावितवन्तः तत्रैव एकः (v) **<u>संन्यासी</u>** एतद् सर्वं पश्यन्नासीत्। सः विवेकानन्दम् उच्चैः उक्तवान् तिष्ठ, भयं मा कुरु, तत्रैव (vi) **<u>स्थित्वा</u>** आगतं सङ्कटं (vii) **<u>प्रत्यक्षीकुरु</u>**। विवेकानन्दः तथैव कृतवान्। विवेकानन्दे (viii) **<u>स्थिते</u>** सति वानराः पलायितवन्तः। अस्माकं (ix) **<u>जीवने</u>** अपि पलायनप्रवृत्तिः (x) **<u>नागच्छेत्</u>** इति चिन्तनीयम्।

4. **"अनुशासनम्" इति विषयमधिकृत्य पञ्चवाक्यमितम् अनुच्छेदं लिखत।** 1×5=5
(मञ्जूषाप्रदत्तपदानां सहायता अपेक्षिता चेत् गृहीतव्या अन्यथा स्वयं चिन्तयित्वा स्वतन्त्ररूपेण लेखितव्यम्।)

मञ्जूषा

जीवने, आवश्यकम्, सर्वत्र, पालनम्, आज्ञायाः, आदेशानाम्, पतनस्य, अनुशासनहीनः, संविधाने, विद्यालयस्य, देशस्य, विद्यार्थिनाम्, कर्त्तव्यम्।

अथवा

निम्नलिखितवाक्येषु केषाञ्चन पञ्चवाक्यानां संस्कृतेन अनुवादं कुरुत - 1×5=5

1. हिमालयादारभ्य समुद्रपर्यन्तं भारतस्य सीमाक्षेत्रम् अस्ति।
2. छात्राणां प्रतिवर्षं षाण्मासिकी वार्षिकी च परीक्षा भवति।
3. श्वः विद्यालये अवकाशः भविष्यति।
4. आकाशः तारकैः युक्तः अस्ति।
5. राजा राज्यस्य रक्षां करोति।
6. किं त्वं श्वः तत्र न गमिष्यसि? / किं यूयं श्वः तत्र न गमिष्यथ?
7. गरुडः आकाशे उड्डयते।

खण्डः - ग

अनुप्रयुक्तव्याकरणम् 20 **अङ्काः**

5. **अधोलिखितवाक्येषु रेखांकितपदानां सन्धिं सन्धिच्छेदं वा कुरुत - (केवलं श्लषट्कम्)** 1×6=6

(i) <u>स्नापयन्+इव</u>
(ii) <u>मया+एकाकिना</u>
(iii) <u>क्षीरनिधौ+इव</u>।
(iv) <u>पितरस्तासाम्</u>

(v) पुनः+आयास्यामि।

(vi) लभन्तेऽतितरां

(vii) समं+चयन्तः।

(viii) पुनः+धनम्।

6. **निम्नलिखितवाक्येषु रेखाङ्कित-समस्तपदानां विग्रहं कुरुत - (केवलं प्रश्नपञ्चकम्)** 1×5=5

(i) कृतः निश्चयः येन सः।

(ii) कामक्रोधलोभान्

(iii) सर्वविद्यानिष्णाता

(iv) गजेन्द्रारूढः

(v) त्रिवर्गम्

(vi) जनानाम् अभावः

(vii) महान् चासौ यत्नः / महान् यत्नः

(viii) पत्युः गृहम्

7. **अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदानां प्रकृतिप्रत्ययं योजयत पृथक् वा कुरुत – (केवलं प्रश्नषटकम्)** 1x6=6

(i) प्र+विश्+क्त

(ii) मन्+ शानच्

(iii) आनेतव्यम्

(iv) बल + मतुप्

(v) संन्यासी

(vi) स्वतन्त्रा

(vii) स्थल+ङीप्

8. **कोष्ठकप्रदत्तपदैः सह समुचितां विभक्तिं प्रयुज्य रिक्तस्थानपूर्तिं कुरुत – (केवलं प्रश्नत्रयम्)** 1x3=3

(i) मया सदृशः अन्यः कः अस्ति?

(ii) नारी एव समस्तसृष्टेः निर्मात्री, परं कथनेन किम्?

(iii) अपि च सूर्यं प्रति पूर्वाभिमुखा पृथिवी।

(iv) सः पुनः क्षणात् अनन्तरं तमेव पादध्वनिं श्रुतवान्।

(v) सत्यात् न प्रमदितव्यम्।

www.careerindia.com

CAREERINDIA

खण्डः – घ भाग - I

पठित-अवबोधनम् 25 अङ्काः

9. अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा तदाधारितान् प्रश्नान् यथानिर्देशं संस्कृतेन उत्तरत -

I. एकपदेन उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्) ½×2=1

(i) आथर्वणः

(ii) इह

(iii) द्विविधा

II. पूर्णवाक्येन उत्तरत - (केवलं प्रश्नमेकम्) 2×1=2

(i) शास्त्रं द्विधा-अपौरुषेयं पौरुषेयं च।

(ii) ऋग्यजुः सामवेदास्त्रयी वेदत्रयी भवन्ति।

III. यथानिर्देशम् उत्तरत - (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्) ½×4=2

(i) तुरीयः

(ii) अपौरुषेयम्

(iii) विवृत्तक्रियाः

(iv) अन्यः

(v) वेदेभ्यः

10. अधोलिखितं पद्यांशं पठित्वा तदाधारितान् प्रश्नान् यथानिर्देशं संस्कृतेन उत्तरत -

I. एकपदेन उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्) ½×2=1

(i) जननी

(ii) ततिः

(iii) माम्

II. पूर्णवाक्येन उत्तरत - (केवलं प्रश्नमेकम्) 2×1=2

(i) प्रिय-पारतन्त्र्याःकातराः (जनाः) जननीं स्वतन्त्रां न विहितवन्तः।

(ii) यत्र तरूणां ततिः शाखाकदम्ब-कृत-मर्मरम् आतनोति।

III. यथानिर्देशम् उत्तरत - (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्) ½×4=2

(i) ततिः

(ii) जनन्यै

(iii) तरूणाम्

(iv) स्वतन्त्रा

(v) स्वतन्त्रा

11. अधोलिखितं नाट्यांशं पठित्वा तदाधारितान् प्रश्नान् यथानिर्देशं संस्कृतेन उत्तरत -

I. एकपदेन उत्तरत - (केवलं प्रश्न द्वयम्) ½×2=1

www.careerindia.com

CAREERINDIA

(i) कठोरभाषणैः

(ii) अपराधः

(iii) महाराजस्य

II. पूर्णवाक्येन उत्तरत - (केवलं प्रश्नमेकम्) 2×1=2

(i) संन्यासिनो ब्रह्मचारिणः पण्डिताः, स्त्रियो बालाश्च न किमपि प्रष्टव्याः।

(ii) वयं केवलं महाराजशिववीरस्याज्ञां शिरसा वहामः।

III. यथानिर्देशम् उत्तरत - (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्) ½×4=2

(i) दौवारिकेभ्यः

(ii) अयम्

(iii) रात्रौ

(iv) ब्राह्मणः

(v) वयम्

12. अधोलिखितस्य पद्यस्य भावार्थं मञ्जूषाप्रदत्तपदैः पूरयित्वा पुनः लिखत - ½×6=3

भावार्थः –

कर्तव्याकर्तव्यं वर्णयन् भगवान् श्रीकृष्णः (i) <u>अर्जुनस्य</u> माध्यमेन अस्मान् सर्वान् (ii) <u>बोधयति</u> यत् कामः क्रोधः (iii) <u>लोभश्च</u> एतानि त्रीणि नरकस्य द्वाररूपाणि अतः यः जनः (iv) <u>आत्मनः</u> नाशं नेच्छति अपितु स्वकीयं कल्याणमिच्छति सः एतानि द्वाराणि (v) <u>नोद्घाटयेत्</u>। सर्वप्रयत्नैः च एतेषां त्रयाणां त्यागं कुर्यात् येनैतानि त्रीणि द्वाराणि सदैव तस्य कृते (vi) <u>पिहितानि</u> तिष्ठेयुः। सः च उन्नति-पथि अग्रसरो भवेत्।

अथवा

प्रदत्ते भावार्थत्रयात् शुद्धं भावार्थं चित्वा लिखत- 1×3=3

(क) सहस्रगुणमुत्स्रष्टुमादत्ते हि रसं रविः।

(i) रविः कतिगुणमुत्स्रष्टुं जलं गृह्णाति।

(ख) अनन्यशासनामुर्वीं शशासैकपुरीमिव।

(iii) सर्वशासकेन शासितं गगनं शासनं चकार।

(ग) सर्वस्य लोचनं शास्त्रम् ।

(i) शास्त्राणां ज्ञानं सर्वेषां लोचनं भवति ।

13. अधोलिखित- श्लोकयोः प्रदत्ते अन्वये रिक्तस्थानपूर्तिं कुरूत - ½×6=3

(क) अन्वयः –

एकेन अपि (i) <u>विद्यायुक्तेन</u> साधुना सुपुत्रेण सर्वं कुलम्(ii) <u>आह्लादितं</u> यथा (iii) चन्द्रेण शर्वरी।

(ख) अन्वयः –

www.careerindia.com

शैशवे (iv) <u>अभ्यस्तविद्यानां</u> (रघुवंशिनां) यौवने (v) <u>**विषयैषिणाम्**</u> वार्द्धके (vi) <u>**मुनिवृत्तीनाम्**</u> अन्ते योगेन तनुत्यजाम्।

अथवा

प्रश्नपत्रात् भिन्नं पाठ्यपुस्तकस्य श्लोकमेकं लिखित्वा तस्य भावार्थं लिखत- 3×1=3

14. **'क' स्तम्भस्य वाक्यांशस्य 'ख' स्तम्भस्य वाक्यांशेन सह मेलनं कुरुत -** ½×4=2

'क' स्तम्भः	'ख' स्तम्भः
(i) शाटीव सा जयति	(घ) काचन हल्दीघाटी
(ii) मातेव रोदिति सखे!	(क) कुररी नु काचित्
(iii) "श्रीराम" नाम मधुरं	(ख) मधुरं क्वणन्तः
(iv) शोभां दधात्युषसि	(ग) काञ्चनकाञ्चनीयाम्

15. **अधोलिखितेषु वाक्येषु रेखाङ्कितपदानां प्रसंगनुसारं शुद्धम् उत्तरं चित्वा लिखत – (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)** ½×4=2

(i) (ग) आलिङ्गते

(ii) (क) अखादन्

(iii) (ख) व्याख्या

(iv) (क) प्रकारः

(v) (ख) व्याख्यानम्

खण्डः – घ भाग - ii 10 अङ्काः

सामान्यसंस्कृतसाहित्यपरिचयः

16. **अधोलिखितेषु कस्यापि एकस्य कवेः परिचयः संस्कृतेन लिखत - (केवलं प्रश्नैकम्)** 3×1=3

(i) अश्वघोषः

अश्वघोषः बौद्धसाहित्यस्य प्रथमः संस्कृतकविः आसीत् । चीनानुश्रुत्याः साहित्यिक-परम्परायाः चानुसारम् अयं कनिष्कस्य राजगुरुः राजकविः च आसीत् आचार्यः भदन्तः महावादी आद्युपादिभ्यः अश्वघोषः विभूषितः आसीत् बुद्धचरितम् सौदरानन्दकाव्यम्,गाण्डीस्तोत्रगाथा शारिपुत्रप्रकरणम् इत्यादयः एतस्य प्रमुखाः रचनाः सन्ति। बौद्धधर्मे श्रद्धा अन्यधर्मेषु च सहिष्णुता अश्वघोषस्य वैशिष्ट्यम् आसीत्।

(ii) आचार्यः चाणक्यः

कौटिल्यविष्णुगुप्तयोः नाम्ना ख्यातः अयं विश्वश्रुतः कविः आसीत्। ४०० ई.पू. एतस्य

www.careerindia.com

काल: मन्यते । अर्थशास्त्रम् इति प्रसिद्धः राजनैतिक-विषयस्य अद्वितीयः ग्रन्थः वर्तते सूत्रात्मकेऽस्मिन् ग्रन्थे पञ्चदशाधिककरणानि वर्तन्ते । चाणक्यनीतिः चाणक्यस्य इतोऽपि एका ख्यातरचना वर्तते। एतस्मिन् ग्रन्थे जीवनपद्धतिः नीतिदर्शनम् । राजनीतिः युद्धम् इत्यादयः विषयाः सन्ति।

(iii) बिल्हणः

बिल्हणः एकादश्याः शताब्देः कश्मीरप्रदेशस्य सुविख्यातः संस्कृतकविः आसीत् । चौरपञ्चाशिका विक्रमाङ्कदेवचरितञ्च एतस्य द्वे प्रसिद्धे रचने वर्तेते। महाकविना बिल्हणेन कश्मीरं "शारदादेशः" इति कथितः यतोऽहि अत्र संस्कृतसाहित्यस्य नैके रचनाकाराः रचनाश्च जाताः। अयं चालुक्यसम्राजः विक्रमादित्यस्य राजकविः आसीत्।

अथवा

मञ्जूषाप्रदत्तपदानां साहाय्येन अधोलिखितवाक्येषु रिक्तस्थानपूर्तिं कुरुत - ½×6=3

(i) कालिदासः द्वे गीतिकाव्ये अलिखत्।

(ii) नाटके पञ्च सन्धयः भवन्ति।

(iii) स्वप्नवासवदत्तम् भासेन रचितमस्ति।

(iv) मुद्राराक्षसे विदूषकः नास्ति।

(v) पद्यं छन्दोयुक्तं भवति।

(vi) आख्यायिकायाः ऐतिहासिकं वृत्तं भवति।

17. **गद्य-पद्य-नाटकस्य च विधानां मुख्यविशेषताः लिखत-** 3×1=3

18. **चम्पूकाव्यस्य खण्डकाव्यस्य वा चत्वारि वैशिष्ट्यानि लिखत-** 4×1=4

(i) चम्पूकाव्यं प्रबन्धात्मकी रचना वर्तते।

(ii) एतत् स्तबकेषु उच्छवासेषु उल्लासेषु च विभक्तं वर्तते ।

(iii) एतस्य नायकः देवता गन्धर्वः मनुष्यः पक्षी वा भवितुम् अर्हति । अत्र नायिका आवश्यकी न भवति ।

(iv) शृङ्गारवीरशान्तरसेषु कश्चन एकः प्रधानः रसः भवति ।

(v) एतत् नाटकवत् अभिनेयं न भवति अत्र तु संवादशैली भवति ।